

פרק י'

יחידה 19: משיחת שאול והתנבאותו (א'-ט"ז)

32 ספר שמואל א' | פרק י'

7. מי אמר למי:
 א. "הלא משיחך ה'";
 ב. "מה זה היה לבן קיש";
 ג. "כי נמצאו האתונות";
 ד. "ומי אביהם";
 ה. "מה אעשה לבני".

8. דודו של שאול מתעניין ורוצה לדעת "מה אמר לכם שמואל".
 מה היא תשובת שאול?

9. בפרקנו אנו רואים ששאול מגיע לדולה, על אף שהגיע ממשפחה פשוטה, ומתנבא על אף שאביו לא היה נביא. מכך אנו לומדים שה' בודק את מידותיו של האדם ולא את ייחוסו ואת מעמדו.
 אליו דברים קשים יכול האדם להשיג בחייו גם מבלי שמשפחתו תעזור לו או תיתן לו?

31 ספר שמואל א' | פרק י'

פרק י'

סוף ימי השופטים	מלכות שאול	מלכות שאול והתנבאותו (א'-ט"ז)	ה מואב בשאול	שאול ודף אחרי דוד	מפלת שאול
א-ה'	ה-ט"ז	ט"ז-כ"ד	כ"ד-ל"א	ל"א-ל"ב	ל"ב-ל"ג

יחידה 19 - משיחת שאול והתנבאותו (א'-ט"ז)

1. השילוח: בפסוק א' משח שמואל את שאול בשלוש פעולות:
 א.
 ב.
 ג.

2. שמואל מפרט בפני שאול את האירועים שיקרו, כדי לאמת את מלכותו.

סדר המפגשים	מקום המפגש	מספר האנשים שיפגשו	מה יהיה בידי האנשים	מה יקרה במפגש
"בלכתך היום מעמד..."				
"וחלפת משם הלאה..."				
"אחר כך תבוא..."				

3. רש"י מסביר ש'בנעת האלוקים' היא קריית יערים. מדוע נקרא כך המקום (היעור בתחילת פרק ז)?

4. לצורך מה יש לחבל הנביאים כלי נגינה?

5. מדוע התפללו כל היודעים את שאול "מאתמול שלשום"?

6. הסבירו את דבריו של האיש משם" (פסוק י"ב): "ומי אביהם".

קבר רחל תלום טוים

הקדמה

מי זוכה בנבואה - לא כל אדם זוכה להיות נביא, רק "בהיותו מאנשי החכמה, ויראת שמים והפרישות, והשכל, וטוב המידות כולן, כאשר העיקר אצלנו 'אין הנבואה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר'" (רמב"ם, בהקדמתו למשנה). נוסף לכך, גם מצב רוחו של האדם הוא תנאי להשראת הנבואה. הנבואה שורה מתוך שמחה, כיוון שהשמחה מבטאת את קרבת ה', שהוא מקור העונג והשמחה. ישנן מספר דרכים להגיע לשמחה, כגון שמיעת נגינה מיוחדת, עלייה לבית המקדש וכו'.

למעשה הנביא שימש בכמה תפקידים: 1. מחנך ומשפיע לערכים מוסריים; 2. מורה דרך להנהגה הלאומית בעניינים גורליים, כגון לצאת למלחמה או לא לצאת למלחמה, לפעול כך או אחרת; 3. מדריך את היחיד למצוא פתרון לספקותיו; 4. הגדת עתידות.

ביחידת הפסוקים שלפנינו, אנו לומדים על הגדת העתידות של הנביא.

בני הנביאים - בעבר היו מעין בתי ספר לנבואה, שבהם היו מתכנסים אנשים מיוחדים שרצו להתנבא. הם היו מתקדשים ומכינים עצמם לקראת הנבואה, ואם היו זוכים - היו מתנבאים. הנבואה הייתה ניתנת למי שראוי לכך (בלי קשר למעמדו ולייחוסו).

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מדוע מושחים את המלך דווקא בשמן?
- חשבו, מה אנו יכולים ללמוד מכל אחד מהמפגשים על מעלתו של שאול?
- מדוע שמואל מצווה על שאול להמתין שבעה ימים עד להקרבת העולה?

אפשרויות למענה ולדיון

תחילת פרק י' הנה המשך ישיר לפסוקי הסיום של פרק ט'. שמואל מושח את שאול בשמן, כחלק ממהלך מינויו למלך על ישראל. מדוע נעשית המשיחה בשמן? ייתכן שהדבר בא לרמוז לנו על התכונה המיוחדת של השמן - ציפתו על פני המים. הדבר מלמד על תפקידו של המלך, כמנהיג נישא מעל העם, המושך אותם אחריו ולא להיפך.

להוכחת אמיתות דבריו, נותן שמואל לשאול שלושה סימנים לאירועים העתידיים להתרחש בתחום ארץ בנימין.

המפגש הראשון מסמן לשאול שעליו לעזוב את עניין האתונות, גם מכיוון שהן כבר נמצאו, וגם מכיוון שהוא כעת מלך ישראל ועליו לדאוג לעניינים כלליים יותר.³⁷ המפגש יתקיים באלון תבור - מקום שנקרא כך על שם עץ אלון מפורסם - או שמדובר על אזור מישורי.³⁸

במפגש השני שאול פוגש אנשים המגישים לו לחם. נתינת הלחם לאדם אחר מרמזת לנו על ההכרה במלכות שאול, כיוון שבנתינה זו הם נדרשים לכבדו. המפגש יתקיים באלוקים בית אל - במה הנמצאת בבית אל או שם של מקום שנמצא בסביבות בית אל.³⁹

המפגש השלישי מתרחש בצלח, דווקא עם אנשים המגיעים ממקום קבורת רחל,⁴⁰ שהרי שאול בא משבט בנימין - בנה של רחל.

במפגש השלישי שאול פוגש את חבל הנביאים, ובעצמו זוכה לנבואה. במהלך מפגש זה מתרחש אירוע מיוחד: בדרך כלל הנביאים היו יורדים מן הבמה כדי להתכונן לנבואה (באמצעות כלי נגינה), ורק לאחר שהיו מקבלים נבואה היו עולים לבמה. אצל שאול קרה הפוך - שאול עלה על הבמה כדי להתנבא. ההבדל נעוץ

37 כן פירש האברבנאל.

38 עפ"י פירוש דעת מקרא.

39 עפ"י פירוש דעת מקרא.

40 רבות נכתב על הסתירה כביכול במקום קבורתה של רחל, שהרי בספר בראשית (ל"ה, י"ח) נאמר שנקברה בבית לחם, שבוודאי אינה שוכנת בנחלת שבט בנימין, ובפרקנו נאמר שנקברה בנחלת שבט בנימין. בביאור סתירה זו כתבנו כפי שפירש דעת מקרא.

בכך ששאל התנבא בלא הכנה עצמית, אלא הרוח הגיעה אליו מאת ה'⁴¹.

לאחר הסקירה של שמואל על שלושת המפגשים, מוסיף שמואל ציווי נוסף - להמתין שבעה ימים, ורק לאחר מכן להקריב את העולה. מה פשרו של ציווי זה? הרד"ק פירש שהדבר מרמז לנו שרק בעמידה בציווי של שמואל תתקיים מלכותו של שאל. והיה אם לא יעמוד בציווי, מלכותו לא תתקיים. נראה שכונת הדברים היא שלמלך ישנם שני צדדים, והוא צריך לתמרן ביניהם. מצד אחד הוא צריך להיות בעל יוזמה וחופש החלטה, ומצד שני הוא מוגבל לאור ציווי ה'.

כשצולחת על שאל רוח ה' - רוח גבורה הנותנת לאדם כוח להציל את אנשי עמו מפני צבאות חזקים⁴² - הוא הופך להיות איש אחר בעל לב אחר, כלומר איש המוכן להנהיג את העם ולהושיעו מכל צרותיו. האפשרות ששאל יגיע למדרגת הנבואה הפתיעה את הסובבים אותו, והם מבטאים זאת במילים: "הגם שאל בנביאים?" הם לא מודעים לעבודה הפנימית שעשה שאל ולמתנת שמים שזיכתה אותו בנבואה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **נאמנות לשמירה על סודות** - שאל לא מספר לאיש מה היה תוכן השיח שלו עם שמואל ואת דבר המלוכה.
2. **מעלת הנבואה** - נבואה היא הדיבור הישיר עם הקב"ה. רק אנשים בעלי רמה מיוחדת יכולים לקבל את הנבואה מאת ה'.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לחלק את הכיתה לשלושה חלקים, כך שכל קבוצה תציג את האות (אירועים) שניבא שמואל לשאל.
2. ניתן לפתח בכיתה דיון סביב המשמעות של חיפוש סימנים או אותות בחיים שלנו. האם אנו מרגישים שה' שולח לנו סימנים שיכולים להדריך אותנו בחיים?

41 פירוש המלבי"ם.

42 כן פירש המלבי"ם.

יחידה 20: המלכת שאול (י"ז-כ"ז)

33
ספר שמואל א' | פרק י'

יחידה 20 - המלכת שאול (י"ז-כ"ז)

10. כתבו במילים שלכם את תוכחת שמואל לעם המתכנס במצפה.

11. א. מדוע השתמש שמואל בגורל לבחירת המלך ומדוע הוא עושה זאת לעיני בני ישראל?
 ב. תארו במילים שלכם את סדר בחירת המלך על-פי הגורל.

12. מה ניתן ללמוד על מידותיו של שאול מכך שהוא "נחבא אל הכלים"?

שאלת הפנמה: שאול הצדיק לא נפגע מבני הבלעל שחללו בו. חדל משבחים מאוד את "הנעלבים ואינם עולבים", אלו שעל אף שפוגעים בהם - מצליחים להבליג ולא לפגוע חזרה. מה יכול לעזור לאנשים לא להיפגע מאנשים המזלזלים בהם? כתבו שתי עצות לאנשים אך להצליח להימנע מפגיעה:

א.
 ב.

באורי סלים

י"ז: "ויציע" (פסוק י"ז):
 לטון אוסף וניסו.
 י"ח: "ויקב" (פסוק י"ח):
 הגורל נפל עליו.
 י"ט: "ויבא עוד הלם איש" (פסוק י"ט):
 הניסו על אלה הנראים לעין.
 כ"א: "ויבא אל הכלים" (פסוק כ"א):
 ברחו הכלים או עם הכלים שיבואו העם.

הקדמה

יחידת פסוקים זו מביאה אותנו למטרה של היחידות הקודמות: סוף-סוף שאול מומלך על כל ישראל. בירור באמצעות האורים והתומים - בתקופת השופטים ובית ראשון ניתן היה לשאול באורים ובתומים, כדי לדעת מהו רצון ה'. השופט או המלך היו שואלים את השאלה אל מול הכהן הגדול, ואותיות החושן המונחות על לבו היו זוהרות בזו אחר זו ומרכיבות את מילות תשובתו של ה'.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע הקב"ה מבצע את גילוי המלך דווקא באמצעות גורל האורים והתומים ולא באופן גלוי?
- ב. מדוע לדעתכם שאול נחבא אל הכלים?
- ג. מדוע שאול חוזר לביתו לאחר המלכתו ואינו מתחיל לתפקד בפועל כמלך?

אפשרויות למענה ולדיון

שמואל אוסף את כל ישראל למצפה, כפי שכבר התכנסו בעבר (פרק ז'). מדוע התכנסו דווקא במצפה? ייתכן שמקום זה היה מקום של הקרבת קורבנות ובו היה מזבח,⁴³ ולכן היו מתאספים שם לתפילה ולחזרה בתשובה.

כאשר כל ישראל מכונסים יחדיו מגיע הרגע לחשוף את זהותו של המלך. חשיפתו של שאול באה בדרך מיוחדת - הטלת גורל ושאלה באורים ובתומים.⁴⁴ הגורל והאורים והתומים למעשה בוררים בין כל עם ישראל, מפני שתיאורטית כל אדם מעם ישראל יכול להיות מלך. צורה זו של בירור מלמדת אותנו על השוויון שיש בעם ישראל, כלומר כולם שווים (כעין הגורל של השעירים ביום הכיפורים, ויקרא פרק ט"ז).

ייתכן שהמטרה של הגורל והאורים והתומים אינה רק לברור את האנשים שאינם ראויים למלוכה, אלא דווקא לברר מי הוא האיש הראוי למלוכה. התהליך הנו חיובי ולא רק שלילי.

אף ששאול יודע שהוא בחיר ה', שאול נחבא אל הכלים כיוון שהוא בורח מן השררה. רוב העם מקבל מיד את המלך החדש, אלא שככל החלטה ציבורית, תמיד ישנם אנשים שאינם מרוצים מההחלטה. בפסוקים אנשים אלו מכונים 'בני בליעל'. ייתכן שבני הבליעל לא זיהו בשאול את דמות המנהיג שהם 'חלמו' לקבל. ייתכן אף שבני הבליעל ביזו את שאול, כיוון שהם כלל לא רצו מלך בישראל, אלא סברו ש"איש הישר בעיניו יעשה".⁴⁵

לנוכח הביזיון שבני הבליעל מפגינים כלפיו, שאול מגלה איפוק. מחילת שאול על כבודו הנה בניגוד להלכה: "מלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול". לפי מחשבתו הפרטית שאול נהג כשורה, מצד מידת הענווה שבו. אך יש לדעת שההלכה מתייחסת למקרים כאלו במבט כללי ולאומי, באופן שימנע השפלת המלוכה.

בסוף המלכותו של שאול, הוא חוזר לביתו. הדבר תמוה, מדוע שאול אינו מתחיל לתפקד כמלך אלא חוזר למקומו הפרטי? ייתכן שרצונו של שאול היה שכל העם יקבל את מלכותו, וכיוון שראה שהוא אינו מקובל על כל העם, הלך לביתו. כל עוד אין אחדות בדבר בחירתו למלך, אין הוא מקבל על עצמו את התפקיד.

המסרים העולים מן היחידה

1. **שומע חרפתו ואינו מגיב** - שאול שומע את בני הבליעל שמתייחסים אליו בביזיון, אך הוא מחליט להבליג ולא להתייחס לדבריהם.
2. **אחדות בעם ישראל** - שאול מבין שללא אחדות בעם אי אפשר למלוך על ישראל. לכן הוא מתחיל לתפקד בפועל כמלך רק לאחר שכולם מסכימים לקבל את מלכותו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

ניתן לערוך בכיתה מעין גורל: לכתוב על פתקים את שמות כל התלמידים בכיתה, להכניס אותם לתוך קופסה ולערבבם היטב. אפשר לנסות לנחש מי מהתלמידים יעלו בגורל. תוך כדי הפעלה, כדאי לדבר על ההבדל בין הגורל שאנו עושים בכיתה לבין הגורל שעשה שמואל, שבו הקב"ה הוא שהעלה את השם הנכון.

44 כן פורש בדעת מקרא פסוק כ'.

45 ילקוט מעם לועז, עמ' קכז.